

1. Informacja o działalności Kolegium IPN

Rok 2017 był pierwszym pełnym rokiem działalności Kolegium IPN. W tym okresie realizowało ono działania w dotychczasowym składzie: dr hab. Sławomir Cenckiewicz, prof. Jan Draus, prof. Piotr Franaszek, ks. prof. Józef Marecki, prof. Andrzej Nowak, prof. Wojciech Polak, Bronisław Wildstein, prof. Tadeusz Wolsza i Krzysztof Wyszkowski.

Pracami Kolegium przez cały rok kierował prof. Jan Draus, który 27 czerwca ponownie został wybrany na przewodniczącego; zastępcami przewodniczącego byli: Sławomir Cenckiewicz, Józef Marecki (od 27 czerwca 2017 r.) i Tadeusz Wolsza.

Kolegium odbyło 12 posiedzeń, w których oprócz jego członków uczestniczyli: Prezes IPN dr Jarosław Szarek lub delegowani przez niego przedstawiciele. Informowali o bieżących sprawach Instytutu oraz odpowiadali na pytania i interpelacje, które wpłynęły do Kolegium lub zostały wniesione przez jego członków. W zależności od tematu obrad w posiedzeniach uczestniczyli także: zaproszeni goście zewnętrzni, dyrektorzy lub wicedyrektorzy odpowiednich pionów Instytutu oraz pracownicy merytoryczni.

Ustawa z 29 kwietnia 2016 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 749), która weszła w życie 16 czerwca 2016 r., wprowadziła istotne zmiany nie tylko w strukturze IPN, ale także nałożyła na Instytut nowe zadania. Jednym z nich był przegląd dokumentów znajdujących się w wyodrębnionym, tajnym zbiorze Archiwum IPN. Prace nad tym zbiorem zgodnie z ustawą powinny zostać zakończone do 16 czerwca 2017 r. Wspomniane prace determinowały działania podejmowane przez Kolegium w drugim półroczu 2016 r. i w pierwszym półroczu 2017 r. Temu służyło między innymi oddelegowanie prof. Cenckiewicza (obok Marzeny Kruk, dyrektora Archiwum IPN, Mariusza Kwaśniaka, zastępcy dyrektora Archiwum IPN, oraz dr. Witolda Bagińskiego, pracownika Archiwum) do prac w komisji rekomendującej prezesowi rozwiązania związane z przeglądem dokumentów oraz z zatwierdzeniem lub odmową zatwierdzenia wniosku służb o nadanie klauzuli tajności. Dlatego też 25 kwietnia zorganizowano posiedzenie z udziałem: Antoniego Macierewicza, ministra obrony narodowej, Mariusza Kamińskiego, ministra koordynatora służb specjalnych, członka Rady Ministrów, prof. Piotra Pogonowskiego, szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Piotra Krawczyka, szefa Agencji Wywiadu, przedstawicieli gen. bryg. Andrzeja Kowalskiego, szefa Służby Wywiadu Wojskowego, Piotra Bączka, szefa Służby Kontrwywiadu Wojskowego, oraz płk. SG Marka Łapińskiego, komendanta głównego Straży Granicznej. W trakcie obrad omówiono realizację przeglądu byłego zbioru wyodrębnionego oraz uznano, że do 20 maja ministrowie koordynujący działania służb, w których gestii pozostają materiały z byłego zbioru wyodrębnionego, przedstawią rekomendacje dotyczące ewentualnego nadania klauzuli tajności wybranym dokumentom na zasadach ustawy o ochronie informacji niejawnych. Ponadto 27 czerwca Kolegium zapoznało się z podsumowaniem przeglądu dokumentów.

W trakcie posiedzenia 18 stycznia zapoznano się także ze sprawozdaniem z działalności Rady i omówiono sprawozdanie Kolegium IPN za rok 2016, zamieszczone w Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu za

rok 2016, przedkładanej Sejmowi RP i Senatowi RP. Informację o działalności Instytutu Pamięci Kolegium omówiło natomiast 21 marca i wówczas też podjęło uchwałę w przedmiotowej sprawie.

Cztery z posiedzeń Kolegium zostały poświęcone m.in. pionowi poszukiwań i identyfikacji. 18 stycznia zapoznano się z koncepcją działania (w tym z problemami i sukcesami) Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN oraz jego oddziałowych biur. 14 lutego Kolegium wysłuchało dr. hab. Krzysztofa Szwagrzyka, zastępcę prezesa IPN, w związku ze złożoną przez niego dymisją oraz wyraziło opinię w tej sprawie. 21 marca członkowie Kolegium spotkali się z przedstawicielami Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego, z którymi omówiono dotychczasową realizację zadań wynikających z porozumienia pomiędzy Instytutem Pamięci Narodowej – Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i Pomorskim Uniwersytetem Medycznym zawartego 28 września 2012 r. oraz zmian wprowadzonych Anekssem nr 2 do porozumienia z 23 listopada 2015 r. 16 maja członkowie Kolegium udali się natomiast wraz z prezesem na miejsce poszukiwań polskich bohaterów zamordowanych przez władze komunistyczne na wojskowe Powązki „Łączkę”, gdzie przyglądali się pracom pracowników biura oraz wolontariuszy prowadzonym pod kierunkiem dr. hab. Szwagrzyka. Następnie odwiedzili także ostatnie miejsce spoczynku zmarłych na emigracji: mjr. Henryka Floyar-Rajchmana i płk. Ignacego Matuszewskiego, którym oddali cześć.

Kolegium IPN 14 lutego przyjęło uchwałę w sprawie rekomendacji Centralnych Projektów Badawczych Instytutu Pamięci Narodowej. Ponadto zapoznano się z realizacją projektów i przedstawiło podczas posiedzeń swoje uwagi i sugestie odnośnie do projektów: „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989” i „Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989” (11 lipca) oraz „Ziemie polskie pod okupacją 1939–1945” (29 sierpnia).

Kolegium podczas posiedzeń:

- zapoznano się z koncepcją działania Biura Edukacji Narodowej i jego biur oddziałowych (14 lutego);
- omówiło koncepcję działania Wydawnictwa IPN (16 maja);
- zapoznano się z działalnością Biura Lustracyjnego i jego biur oddziałowych (27 czerwca);
- udało się do Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL, gdzie pod ścianą rozstrzelań oddano hołd zamordowanemu 29 sierpnia 1949 r. Adamowi Doboszyńskiemu, który 11 lipca 1949 r. został skazany przez sąd wojskowy na karę śmierci (29 sierpnia), składając kwiaty i zapalając znicze;
- omówiło planowane przez Instytut przedsięwzięcia z okazji 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości (26 września);
- wysłuchało podsumowania działania Instytutu w zakresie dekomunizacji ulic i pomników (3 października).

Zgodnie z art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego (Dz.U. z 2016 r., poz. 744) jednostki samorządu terytorialnego albo związki jednostek samorządu terytorialnego i związki metropolitalne miały ustawowy obowiązek – w terminie 12 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy – zmienić nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej, w tym dróg, ulic, mostów i placów, upamiętniające osoby, organizacje, wydarzenia lub daty symbolizujące komunizm lub inny ustrój totalitarny lub propagujące taki ustrój w inny sposób. W przypadku niewykonania tego obowiązku wojewodowie zostali zobowiązani do wydania zarządzeń zastępczych, w których nadają nową – zgodną z duchem ustawy – nazwę, w terminie 3 miesięcy od dnia, w którym upłynął wyżej wymieniony dwunastomiesięczny termin.

Podczas posiedzenia 25 kwietnia Kolegium, zgodnie z art. 24a ustawy o IPN, omówiło przedłożone przez Prezesa IPN Sprawozdanie z działalności Instytutu za 2016 r. i podjęło jednogłośnie (7 głosami) uchwałę w sprawie jego przyjęcia.

Dwa ostatnie posiedzenia (7 listopada i 19 grudnia) zostały poświęcone omówieniu propozycji nowelizacji ustaw: o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Naro-

dowi Polskiemu, o grobach i cmentarzach wojennych oraz prawo o prokuraturze. Kolegium podjęło uchwałę oceniającą zasadność proponowanych zmian oraz zobowiązało prezesa do wystąpienia z prośbą o podjęcie prac legislacyjnych.

Kolegium podczas posiedzeń podjęło także uchwały w sprawie zgłoszonych przez prezesa kandydatów na stanowiska kierownicze wymienione w statucie IPN w związku z realizacją art. 23 ust. 2 pkt 2 ustawy o IPN.

Ponadto wypełniając obowiązek wynikający z art. 36 ust. 9 ustawy o IPN, Kolegium wydało pięć opinii – z uwagi na wnioski Prezesa IPN – odnośnie do odwołań od decyzji administracyjnych dyrektorów oddziałów Instytutu Pamięci Narodowej w sprawie nieudostępnienia dokumentów z uwagi na wykonywanie zadań ustawowych.

Należy dodać, że członkowie Kolegium brali nie tylko udział w posiedzeniach, ale także aktywnie uczestniczyli w przedsięwzięciach organizowanych lub współorganizowanych przez Instytut oraz dotyczących jego ustawowych celów i misji.

Krzysztof Wyszkowski uczestniczył w konferencjach: naukowo-edukacyjnej: „Sprzeczne narracje. Historia powojennej Polski” w Warszawie 19–20 stycznia 2017 r. oraz naukowej „Relacje polsko-żydowskie w XX wieku. Badania – kontrowersje – perspektywy” w Kielcach 3–4 lipca 2017 r.

Ponadto Krzysztof Wyszkowski oraz prof. Cenckiewicz uczestniczyli w dyskusji i pokazie filmu *Zanim wybuchł sierpień* (21 lutego) w reżyserii Jędrzeja Lipskiego i Piotra Mielecha z cyklu „Żołnierze wyklęci i zapomniani bohaterowie” zorganizowanym przez Centrum Edukacyjne IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia” w Warszawie.

Profesor Sławomir Cenckiewicz wziął udział w dyskusjach nad książkami: Józefa Marii Ruszara *Czerwone pająki. Dziennik żołnierza LWP* (31 maja), Tadeusza Katelbacha *O zjednoczenie i legalizm. Ostatni akt życia publicznego Kazimierza Sosnkowskiego* (29 czerwca), Pawła Lisickiego *Luter. Ciemna strona rewolucji* (4 października) oraz Lecha Kowalskiego *Krótsze ramię Moskwy. Historia kontrwywiadu wojskowego PRL* (22 listopada), które odbyły się w Centrum Edukacyjnym IPN w Warszawie. Uczestniczył też w promocjach wydanego przez IPN albumu Sławomira Cenckiewicza i Adama Chmieleckiego *Anna Walentynowicz 1929–2010* w Warszawie (26 września), w Krakowie (27 października) w ramach organizowanych 21. Międzynarodowych Targów Książki (26–29 października), w Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku (30 października) i w Węgrowie (28 listopada) oraz promocji albumu Krzysztofa Kaczmarskiego, Wojciecha Jerzego Muszyńskiego i Rafała Sierchuły *General Józef Haller 1873–1960* współorganizowanej przez IPN, Wojskowe Biuro Historyczne im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego oraz Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” w Warszawie (22 lipca). Przygotował on artykuł: *Katyńska geneza LWP* opublikowany w „Biuletynie IPN” 2017, nr 4. Uczestniczył także w dyskusjach: z cyklu „Tajemnice wywiadu” poświęconej płk. Ryszardowi Kuklińskiemu (24 maja), odbywającej się po wykładzie dr. Jana Cholinśkiego (pracownika czeskiego Instytutu Badania Reżimów Totalitarnych): *Aksamitna rewolucja w Czechosłowacji, transformacja komunizmu w postkomunizm i problemy historiografii* w Warszawie (11 grudnia). Wziął również udział w konferencji „Ignacy Matuszewski. Pułkownik. Publicysta. Antykomunista” współorganizowanej przez resort obrony, IPN, Wojskowe Biuro Historyczne i Służbę Kontrwywiadu Wojskowego. Wygłosił wówczas wykład: *Antykomunizm płk. Ignacego Matuszewskiego pod Warszawą* (22 czerwca) a wcześniej przygotował bezpłatnie rozpowszechnianą broszurę poświęconą pułkownikowi. Uczestniczył ponadto w ogólnopolskiej konferencji naukowej „Polskie sojusze wojskowe w XX wieku – aspekty polityczne, militarne i ekonomiczne” w Kołobrzegu (14–15 września), współorganizowanej przez Oddziały IPN w Szczecinie i Wrocławiu oraz Wojskowe Biuro Historyczne, podczas której wygłosił wykład: *Europejski Teatr Działań Wojennych – definicja, geopolityka i sowiecka strategia wojny* oraz konferencji „Szpiegzy – Dezerterzy – Renegaci. Wykroczenia i przestępstwa żołnierzy i funkcjonariuszy służb mundurowych w latach 1918–1989” we Wrocławiu (25–26 października), współorganizowanej przez Oddział IPN we Wrocławiu oraz Archiwum Wojskowe w Oleśnicy, gdzie wystąpił z wykładem *Pułkownik Ry-*

szard Kukliński – czyli kłęska kontrwywiadu PRL. Brał też udział we współorganizowanej przez Instytut 5. edycji biegów „Tropem Wilczym”, która w tym roku odbywała się w 240 miejscowościach w całej Polsce oraz za granicą.

Udział w dyskusjach X Forum Europa–Ukraina brali: Bronisław Wildstein „Komu służy »czwarta władza«? Media w poszukiwaniu drogi pomiędzy interesami ich właścicieli a pokusą populizmu”, a prof. Jan Draus: „Dyplomacja publiczna a polityka historyczna. Jak przezwyciężyć dziedzictwo dawnych konfliktów?”, w Rzeszowie (27–28 stycznia). Ponadto prof. Draus uczestniczył w III międzynarodowej konferencji naukowej współorganizowanej przez Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu w Białymstoku, Książnicę Podlaską oraz białostocki oddział IPN „Paryż – Londyn – Monachium – Nowy Jork. Powrześnieowa emigracja niepodległościowa na mapie kultury nie tylko polskiej. Wybitne postacie kobiece XX-wiecznego wychodźstwa” w Białymstoku (23–24 października), gdzie wygłosił wykład: *Cezaria de Baudouin de Courtenay (1885–1967)*.

Profesor Piotr Franaszek reprezentował Instytut Pamięci Narodowej podczas międzynarodowej konferencji „The First International Conference on Nations under Genocide” w Budapeszcie (19–21 kwietnia) współorganizowanej przez Pázmány Péter Catholic University w Budapeszcie i Salahaddin University–Erbil. Podczas konferencji wygłosił referat: *Polish Nation under Soviet Terror (Keynote speech)*.

Ksiądz profesor Józef Marecki, z ramienia Kolegium IPN i na podstawie powołania Prezesa IPN dr. Jarosława Szarka, jest członkiem Rady Programowej ds. edycji *Pro memoria* kard. Stefana Wyszyńskiego. Jako przedstawiciel Kolegium uczestniczył w prezentacji pierwszego tomu *Pro memoria* kard. Stefana Wyszyńskiego, która odbyła się na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (28 grudnia). Jako przedstawiciel Kolegium brał udział w: spotkaniu „Wołyń 1943. Pamięć i Niepamięć” w Warszawie (24 sierpnia), uroczystościach upamiętniających działania żołnierzy 24. DP AK Inspektorat Maria w Prądniku Korzkiewskim (10 września) oraz uroczystym otwarciu Centrum Edukacyjnego „Przystanek Historia” w Krakowie (23 lutego). Ponadto uczestniczył w XI Polonijnych Spotkaniach z Historią Najnowszą, podczas których wygłosił wykład inauguracyjny *Polskie drogi do niepodległości* (3–12 lipca) oraz w XI Letniej Szkole Historii Najnowszej w Palczewie (4–9 września), podczas której wspólnie z dr. Rafałem Łatką wygłosił wykład: *Kościół katolicki w Polsce pod rządami komunistów*. Uczestniczył też jako współautor (z Rafałem Łatką) w promocji książki *Kościół katolicki w Polsce rządzonej przez komunistów* w Warszawie (28 listopada). Ponadto wystąpił na konferencji naukowej „Kościół katolicki na Pomorzu Zachodnim w latach 1972–1978” w Szczecinie (17–18 października), zorganizowanej przez szczeciński oddział IPN we współpracy z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego, podczas której wygłosił wykład: *Kościół katolicki w PRL: między bullą Episcoporum Poloniae coetus a wyborem kard. Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową*. W konferencji tej uczestniczył także prof. Wojciech Polak z wykładem *Percepcja wyboru papieża Jana Pawła II w Polsce – perspektywa władz i społeczeństwa*.

Profesor Andrzej Nowak zabrał głos podczas debaty historycznej w Belwederze (1 kwietnia) współorganizowanej przez Kancelarię Prezydenta i IPN: „Nie tylko Dmowski i Paderewski (polska akcja dyplomatyczna 1914–1918)”. Ponadto uczestniczył w konferencji naukowej „Inteligencja w Polsce w latach 1914–1989. Ewolucja struktury, roli i postaw” w Lublinie (26–28 września) współorganizowanej przez lubelski i warszawski oddział IPN oraz Instytut Historii PAN. Wygłosił tam wykład *Cywilizacyjna i społeczna rola inteligencji w Polsce w II połowie XIX wieku i na początku XX*. Uczestniczył także w ogólnopolskiej konferencji naukowej „Polskie wizje i oceny komunizmu po 1939 r. (cz. II)” w Warszawie (5–7 czerwca) współorganizowanej przez Instytut Historii PAN i IPN z referatem *Wyzwania polskiej sowietologii po 1989 r.* Podczas tej konferencji wykład *Biskupi krakowscy a komunizm* wygłosił również ks. prof. Józef Marecki. Ponadto wystąpił na konferencji naukowej „Operacja polska” NKWD 1937–1938. 80 lat po sowieckiej zbrodni” w ramach międzynarodowej konferencji „Operacja polska” NKWD 1937–1938. *Przywracanie pamięci o zbrodni*” w Warszawie (28–29 września).

Profesor Wojciech Polak podczas w ogólnopolskiej konferencji naukowej „Solidarność Walcząca 1982–1990” w Szczecinie (19–20 czerwca), zorganizowanej przez szczeciński oddział IPN, wystąpił z wykładem *Solidarność Walcząca w Toruniu*, a podczas ogólnopolskiej konferencji naukowej „Oblicza polskiego antykomunizmu w XX wieku”, zorganizowanej w Olsztynie (22–24 listopada) przez Oddział IPN w Białymstoku i Delegaturę IPN w Olsztynie, zaprezentował wykład *Niezależne organizacje młodzieżowe w PRL wobec komunizmu*. W konferencji tej uczestniczyli także prof. Andrzej Nowak, który wygłosił wykład *Antykomunizm w myśli polskiej XIX wieku*, oraz prof. Tadeusz Wolsza, mówiący na temat: *Obraz komunistów polskich w ujęciu emigracji politycznej na Wyspach Brytyjskich po 1945 roku*.

Profesor Tadeusz Wolsza wziął udział w spotkaniu zorganizowanym przez Centrum Kulturalno-Wykładowe Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Głogowie (25 kwietnia) „Katyń 1940. Walka o prawdę”, gdzie przedstawił informację na temat postępów IPN w zakresie badań nad zbrodnią katyńską oraz ujawniania prawdy o niej. Wygłosił komentarz historyczny po finale Turnieju Debat Historycznych IPN w Warszawie (12–13 czerwca) oraz uczestniczył w ogólnopolskiej konferencji naukowej współorganizowanej w Szczecinie (20–21 września) przez szczeciński oddział IPN oraz Zakład Historii Najnowszej Instytutu Historii UMCS w Lublinie „Po Stalinie... Polska 1953–1956”; wygłosił tam wykład pt. *Więziennictwo*. Ponadto uczestniczył w międzynarodowej konferencji naukowej „Bez emocji. Polsko-litewski dialog o Józefie Piłsudskim” w Wilnie (5–6 grudnia), współorganizowanej przez Instytut Pamięci Narodowej, Instytut Polski w Wilnie, Instytut Historii Litwy oraz Wydział Historii Uniwersytetu Wileńskiego, podczas której wygłosił wykład *Pasje Marszałka* (podczas tej konferencji prof. Andrzej Nowak uczestniczył w dyskusji: „Czy jest możliwy polsko-litewski dialog na temat Piłsudskiego?”). Prof. Wolsza wziął również udział w ogólnopolskiej konferencji naukowej „W 150-lecie urodzin Józefa Piłsudskiego. Marszałek Józef Piłsudski – Droga do Niepodległej” w Bełchatowie (7–8 grudnia) współorganizowanej przez Urząd do spraw Komбатantów i Osób Represjonowanych, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Filia w Piotrkowie Trybunalskim oraz łódzki oddział IPN, podczas której wygłosił wykład *Pasje Marszałka*. Wspomnieć także należy o udziale prof. Wolszy w inicjatywie organizowanej we współpracy polskich szkół w Brukseli, Ambasady RP w Belgii, Instytutu Pamięci Narodowej, a także europośła PiS Tomasza Poręby, czyli w lekcjach, podczas których młodzieży przybliżana jest polska historia i polscy bohaterowie. Pierwsza lekcja odbyła się w Szkole im. J. Lelewela, kolejna przy polskiej misji katolickiej (17 czerwca i 25–26 listopada). Podobne działania z udziałem prof. Wolszy prowadzone były także w Wilnie. Ich inauguracja odbyła się w Domu Kultury Polskiej. Profesor Wolsza wystąpił z wykładem *Polskie podziemie niepodległościowe w latach II wojny światowej i po 1945 r.* (5 września oraz 5–8 grudnia).

Z inicjatywy prof. Wolszy odbywają się prezentacje filmów przygotowanych przez Instytut Pamięci Narodowej. Przedsięwzięcie współorganizowane jest przez Delegaturę IPN w Bydgoszczy i Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Dotychczas prezentowano filmy poświęcone zbrodni katyńskiej i żołnierzom niezłomnym.

Uczestnictwo członków Kolegium w przedsięwzięciach naukowych organizowanych i współorganizowanych przez IPN pozwala na bezpośrednie zapoznanie się z działalnością Instytutu, ułatwia dokonanie jej oceny. Ponieważ przewodniczący Kolegium jest z urzędu jednocześnie wiceprzewodniczącym kapituł nagród „Kustosz Pamięci Narodowej” i „Świadek Historii”, dlatego też w roku sprawozdawczym uczestniczył w spotkaniach Kapituł osobiście lub delegował upoważnioną przez siebie osobę. Ponadto profesorowie Cenckiewicz, Draus, Polak i Wolsza wchodzili w skład komisji konkursu im. Władysława Pobóg-Malinowskiego „Najlepszy Debiut Historyczny Roku”, organizowanego w celu wyłonienia najlepszych niepublikowanych prac magisterskich i doktorskich poświęconych historii Polski i Polaków w XX w.